

ANĐELKO MIJATOVIĆ, Iz riznice hrvatske povijesti i kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1996., 560 str.

Pred čitateljstvom je dosada najcjelovitije djelo povjesničara kojemu su uža specijalnost vrsno poznavanje narodnih pjesama utemeljenih na višestoljetnim protuturskim ratovima, ratna povijest Hrvata te dva važna kompleksa hrvatske povijesti: ban Josip Jelačić i sudbonosna Zrinsko-Frankopanska 1671. godina.

Ovakvim djelima kao što je Mijatovićevo *Iz riznice hrvatske povijesti i kulture* hrvatska historiografija ne obiluje. Tek možemo spomenuti nekoliko njih iz XX. st. koja su mu svojevrsna prethodnica. Stjepan Srkulj kao gimnazijski profesor objelodanjuje kronologiju, malu knjižicu u šesnaestini *Pregled opće i hrvatske povijesti*, Zagreb 1905., 81 str. Slijedi Ferdo Šišić, koji svoj *Pregled povijesti hrvatskog naroda od najstarijih dana do god. 1873.*, Zagreb 1916., upotpunjuje kronološkim tablicama. One su ispuštene u II. izdanju Šišićevog *Pregleda* iz 1920. Ponovo je kronološke tablice na kraju svakog poglavlja vratio u trećem izdanju Šišićeva *Pregleda* Jaroslav Šidak 1962. godine.

Stjepan Antoljak objelodanjuje također svojevrsnu kronologiju hrvatske povijesti pod naslovom *Pregled hrvatske povijesti*, Zagreb 1942., a drugo dopunjeno izdanje te knjige, uz pomoć deset suradnika (Šime Batović, Nenad Cambi, Ivo Jelić, Stjepo Obad, Petar Strčić, Agneza Szabo, Franjo Smiljanić, Josip Vrandečić, Josip Lučić, Jure Kuić) izdano je u Splitu 1994. Bez obzira na naslov, *Riznici* je najslabija po tipu još jedna hrvatska kronologija povijesti skupine autora (Josip Adamček, Igor Karaman, Nada Klaić, Nives Majnarić-Pandžić, Dragutin Pavličević, Marija Šmalcelj, Marin Zaninović, Mirko Žeželj), *Ilustrirana povijest Hrvata*, Zagreb 1971., 1973.², 1990.³. Kraća kronologija (str. 201.–207.) iz pera autora ovih redaka (nepotpisana) priključena je fotomonografiji *Hrvatska*, Milana Rakovca, Motovun 1987. Napokon, Anđelko Mijatović već se jednom okušao uspješno u izradbi kronologije hrvatske povijesti. Riječ je o njegovom prilogu *Kronologija hrvatske prošlosti*, dakako znatno manjeg opsega od knjige koja je predmet ovog prikaza, uklopljenom u almanah *Hrvatska* 1994., Zagreb 1993., što ga je priredio Milovan Baletić.

Kronološkim redom na 500 stranica prikazana je »tekstom i ilustracijom ... ukupna prošlost hrvatskoga prostora i naroda od najstarijih vremena pa do naših dana« (Mijatović, 6.). U ovoj prvoj knjizi, jer je rukopis postao preopsežan, kako nas u predgovoru obavještava autor, obuhvaćeni su događaji kronološki do 29. listopada 1918., tj. do raskidanja svih državno-pravnih odnosa s Austrijom i Ugarskom.

Druga knjiga sadržavat će kronološki prikaz događaja koji se nastavljaju sve do trenutka predaje rukopisa u tisak. Mijatovićevo djelo ima kraći popis literature, 513.–516., sažetke na engleskom i njemačkom jeziku, 517.–526., kazalo osoba, naroda i zemljopisnih pojmova, 627.–653., te vrlo raščlanjen sadržaj, 554.–560. Recenzenti Mijatovićeve *Riznice* su Agneza Szabo i Ivo Perić. Pogledajmo kako je Anđelko Mijatović ostvario svoj zadatak, koji je sažeo ovim riječima u predgovoru: »Nastojao sam da se u knjizi nađu sva važna i po posljedicama značajnija zbivanja iz hrvatske prošlosti, a isto tako i sve značajnije ličnosti iz ukupne hrvatske prošlosti, kako one poznatije, tako i one manje poznate« (5.). Obuhvatio je političku, ratnu, crkvenu, kulturnu, gospodarsku, sportsku i drugu hrvatsku povijest, znanstvenu, prosvjetnu, iseljeničku, kako u susjednim tako i u daljim i dalekim prekomorskim zemljama.

Načelo da će to uraditi i ilustracijom iskupljeno je više nego obilno te je u knjizi i oko 1000 slika osoba, umjetničkih spomenika, fotografija naslovnih stranica, znamenitijih i važnijih što prvotisaka, rukopisa, isprava, rijetkih izdanja, starih zemljopisnih karata, grafika. Valja spomenuti i mnoge zemljopisne karte o teritorijalnom razvitku svih hrvatskih zemalja kroz povijest. Uglavnom je riječ o preuzetim kartografskim prilogima iz standardnih djela.

Sama kronologija podijeljena je u pet poglavlja, koja ujedno predstavljaju i Mijatovićevu periodizaciju hrvatske povijesti. Prvo poglavlje ima sva obilježja uvodnog i naslovljeno je Hrvatske zemlje prije doseljavanja Hrvata, 6.–15. Drugo poglavlje je Hrvati u novoj domovini, 16.–27., slijedi Vrijeme narodnih vladara, 28.–61., četvrto je Hrvatska u zajednici s ugarskom krunom, 62.–167., te Hrvatska u sastavu habsburške krune, 168.–511. Već samom poredbom prostora koje zauzimaju pojedina poglavlja uočljivo je gdje je težište Mijatovićevog zanimanja, ali i raspoloživog gradiva. Za razdoblje ranog srednjeg vijeka, koje pokrivaju prva dva poglavlja, raspoloživih čvrsto kronološki utvrđenih događaja i osoba ipak ima znatno manje nego u novom vijeku, koji je obuhvaćen petim poglavljem. No, još su dva razloga da je težište Mijatovićeve knjige na događajima i osobama u hrvatskoj povijesti novog vijeka. To je ipak za suvremenost važnije razdoblje, a i geneza hrvatske nacije i procesa kojima smo i mi suvremenici ipak je u XIX. st. i prvim dvama desetljećima XX. st. Drugi, držim ne manje važan, razlog je u težištu zanimanja samoga Mijatovića kao povjesničara za novovjekovno razdoblje povijesti i kulture hrvatskih zemalja.

Mijatovićeva knjiga nije suhoparno nizanje događaja i imena, dakle faktografije, nego znatnim dijelom ima obilježje, unošenjem odlomaka povijesnih vrela, i sažete povijesne čitanke. Njezina je najveća vrijednost uključivanje u riznicu hrvatske povijesti i kulture, i to obilno osoba i događaja koji su dosada bili ipak u drugom planu zanimanja hrvatske historiografije, a riječ je o dijelovima hrvatskoga korpusa s njegovih rubnih područja. Podaci koje Mijatović donosi bit će izdašno vrela za regionalno ujednačavanje zastupljenosti ne samo u Hrvatskoj enciklopediji, nego i u drugim nacionalnim leksi-konskim i enciklopedičkim izdanjima.

Mladen Švab

GRUPA AUTORA, Hrvatske županije kroz stoljeća, Zagreb, 1996., 168 str.

U Hrvatskoj je krajem 1992. godine obnovljena županijska upravno-teritorijalna organizacija. Sustav županija pojavio se kod Hrvata još u ranom srednjem vijeku i uz prilagođavanje različitim vremenskim i prostornim okvirima ili kraća iščeznuća održao se do današnjosti. Stoga je neizbježan interes suvremenih povjesničara za promatranje te dugotrajne pojave. Iz predgovora knjige saznajemo da je zbornik radova »Hrvatske županije kroz stoljeća« rezultat rada Okruglog stola koji je 1992. organizirao Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U radu toga skupa sudjelovali su osim povjesničara sa Zavoda i dva istaknuta hrvatska geografa.

Uvodni tekst Ive Goldsteina »Županije u ranom srednjem vijeku u Hrvatskoj« (9.–20.) definira pojmove »županija«, »župa« i »župan« u historijskom kontekstu jezičnih, socijalnih, geografskih i pravnih argumenata. Autor je na temelju spisa Konstantina Porfirogeneta analizirao 11 poznatih hrvatskih županija koje su postojale negdje oko sredine 10. stoljeća. Za sve njih dao je osnovne topografske odrednice zaključujući da je većina bila organizirana oko plodnih polja kroz koje je protjecala riječna linija. U smislu opisa granica autor drži da ih je teško odrediti, ali isto tako da su one dugotrajno djelovale na unutrašnje strukture srednjovjekovne Hrvatske. Uzimajući u obzir tadašnje geostrateške okolnosti, Goldstein smatra da ne treba odbaciti mogućnost da su postojale još neke županije.